

Η Τεχνητή Νοημοσύνη ως Καταλύτης Πολιτικού Επαναπροσδιορισμού

Μάκης Μυλωνάς

Στις πολιτικές συζητήσεις, συχνά οι αναλύσεις τείνουν να εστιάζουν λίγο περισσότερο στα περασμένα παρά στα τρέχοντα, σε ιστορικές τομές και μεγάλες αλλαγές, όπως η ανάδειξη ενός ριζοσπαστικού οράματος ή η άνοδος ενός χαρισματικού ηγέτη που εξέφρασε, σε μια συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, το αίτημα της εποχής. Αναμφίβολα, οι ιδέες έχουν μεγάλη επιρροή και τα πρόσωπα διαμορφώνουν ρεύματα αλλαγής. Ωστόσο, συχνά οι βαθύτερες κοινωνικές διεργασίες εκκινούν από αλλού: από τεχνολογικές εξελίξεις που μεταβάλλουν δομικά τις κοινωνικές σχέσεις, τις προσδοκίες των πολιτών και τις ίδιες τις δυνατότητες της Πολιτικής.

Δεν χρειάζεται κανείς να ανατρέξει στη βιομηχανική επανάσταση ή στην εφεύρεση της τηλεφωνίας για να βρει ένα σχετικό παράδειγμα. Η πρόσφατη εμπειρία της αστραπιαίας διάδοσης της τηλεργασίας είναι χαρακτηριστική. Η τεχνολογία υπήρχε πολύ πριν από το 2020· οι πλατφόρμες και τα ψηφιακά εργαλεία ήταν διαθέσιμα. Κι όμως, χρειάστηκε μια πανδημία για να επιβληθεί μέσα σε λίγες εβδομάδες αυτό που δεν είχε επιτευχθεί επί δεκαετίες: η καθολική υιοθέτηση ενός νέου μοντέλου εργασίας, η αναδιάρθρωση του χώρου εργασίας και η ανάδυση νέων δικαιωμάτων. Σε πολλές χώρες αυτή η μετάβαση συνοδεύτηκε και από νέο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο κατοχύρωσε δικαιώματα των εργαζομένων, όπως τη αποζημίωση για το κόστος της τηλεργασίας, αλλά και η κατοχύρωση του ίδιου του δικαιώματος στην τηλεργασία, ως δικαίωμα του εργαζομένου και όχι ως επιλογή του εργοδότη. Δυστυχώς, στην Ελλάδα η συζήτηση αυτή δεν έγινε σχεδόν καθόλου. Η τεχνολογία άλλαξε τις ζωές όλων μας, αλλά οι πολιτικοί δεν ακολούθησαν, δεν εκπροσώπησαν τα νέα αιτήματα, δεν έθεσαν ως προτεραιότητα την κατοχύρωση νέων δικαιωμάτων. Η Ιστορία πρόλαβε την Πολιτική. Το ίδιο ακριβώς μοιάζει να συμβαίνει και σήμερα με την Τεχνητή Νοημοσύνη.

Οι μεγάλες τεχνολογικές επαναστάσεις – η ατμομηχανή, ο ηλεκτρισμός, το διαδίκτυο – δεν υπήρξαν ποτέ ουδέτερες. Δημιούργησαν νέες μορφές εξουσίας, νέες κοινωνικές δυναμικές αλλά και συγκρούσεις, νέες ιδεολογίες, έλυσαν παλιά προβλήματα αλλά δημιούργησαν και καινούργια. Σήμερα η τεχνητή νοημοσύνη αναπτύσσει την αντίστοιχη ιστορική δυναμική τέτοιων αλλαγών και έχει τη δυνατότητα να αναδιανείμει την πρόσβαση στη γνώση, στον πλούτο και στις ευκαιρίες. Αναδιατάσσει το πεδίο της οικονομικής και κοινωνικής ζωής, δημιουργεί νέες ανισότητες, νέες μορφές εξάρτησης και ελέγχου, αναδεικνύει νικητές και ηττημένους. Δεν είναι απλώς ένα εργαλείο· είναι μεταβλητή πολιτικής και οικονομικής ισχύος. Και, όπως κάθε μεγάλη τομή, πυροδοτεί έναν νέο πολιτικό επαναπροσδιορισμό.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στον νέο Κανονισμό για την Τεχνητή Νοημοσύνη (TN), ορίζει τα συστήματα TN ως «μηχανικά συστήματα που έχουν σχεδιαστεί για να λειτουργούν με διαφορετικά επίπεδα αυτονομίας και να παράγουν εξόδους –προβλέψεις, συστάσεις, αποφάσεις– που επηρεάζουν υλικά ή εικονικά περιβάλλοντα». Η γλώσσα του ορισμού είναι τεχνοκρατική, αλλά το νόημα διαυγές: η τεχνητή νοημοσύνη δεν είναι μια νέα μορφή ουδέτερης αυτοματοποίησης· αποφασίζει. Και μπορεί να επηρεάζει, με ολοένα και λιγότερη ανθρώπινη παρέμβαση, το πώς λειτουργούν δημόσιες υπηρεσίες, επιχειρήσεις και ακόμα και οι δημοκρατικοί θεσμοί.

Η Πολιτική δεν μπορεί να μείνει αδρανής ούτε αμήχανη μπροστά σε αυτή την εξέλιξη. Οι παρατάξεις που αυτοπροσδιορίζονται ως προοδευτικές, ιδίως, οφείλουν να υπερβούν τον αμυντικό τεχνοσκεπτικισμό και να διατυπώσουν μια συνεκτική και θαρραλέα ατζέντα. Δεν αρκεί να προστατεύεις το παρελθόν· χρειάζεται να διεκδικείς το μέλλον. Ο προοδευτισμός δεν σημαίνει συντήρηση των υπάρχουσών δομών με νέο λεξιλόγιο· σημαίνει ικανότητα να κατανοείς πώς αλλάζουν οι όροι του παιχνιδιού και να παρεμβαίνεις υπέρ των πολλών.

Η τεχνητή νοημοσύνη θέτει σκληρά ερωτήματα. Είναι πιο δίκαιο να επενδύσουμε πόρους στην επανεκπαίδευση μόνιμων δημοσίων υπαλλήλων ή να τους αντικαταστήσουμε με νεότερα στελέχη που μένουν εκτός αγοράς; Είναι προοδευτικό να διατηρείται μια δημόσια υπηρεσία που έχει καταστεί ουσιαστικά ανενεργή λόγω τεχνολογικής υποκατάστασης; Πρέπει η εργασία που προκύπτει από αλγοριθμικά ή αυτόνομα συστήματα να φορολογείται ή θα ήταν αυτό αντικίνητρο στην καινοτομία; Και μήπως η τετραήμερη εργασία είναι το νέο κοινωνικό αίτημα σε συνθήκες ψηφιακού αυτοματισμού;

Η απάντηση δεν μπορεί να είναι απλή άρνηση ή επιβράδυνση. Χρειάζονται ρυθμιστικά πλαίσια, φορολογικά εργαλεία και θεσμική φαντασία. Χρειάζεται επανεξέταση του τι φορολογείται – μόνο η ανθρώπινη εργασία ή και η αλγοριθμική; Χρειάζεται επανεξέταση του τι σημαίνει δημόσιο συμφέρον στην εποχή των μεγάλων δεδομένων (big data). Και χρειάζεται έναν δημόσιο τομέα που δεν φοβάται να ανανεωθεί· σε δεξιότητες, σε διαδικασίες, σε στόχευση.

Το κρίσιμο όμως δεν είναι μόνο οι πολιτικές· είναι η ίδια η Πολιτική. Οι βουλευτές, οι υπουργοί, οι δημοκρατικά νομιμοποιημένοι φορείς πρέπει να κατανοήσουν τι διακυβεύεται. Δεν αρκούν τεχνικές γνώσεις· απαιτείται πολιτική βούληση. Οι θεσμοί οφείλουν να αποκτήσουν τεχνολογική αντίληψη χωρίς όμως να γίνουν απλοί διεκπεραιωτές και διαχειριστές υπηρεσιών που παρέχουν οι μεγάλοι τεχνολογικοί κολοσσοί.

Οι αλλαγές που γεννά η τεχνητή νοημοσύνη είναι αληθινά μεγάλες. Τόσο μεγάλες που υποχρεώνουν τα πολιτικά κόμματα να επικαιροποιήσουν τα εργαλεία κατανόησης των κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών. Αν ο 20ός αιώνας ήταν ο αιώνας του κοινωνικού κράτους, ο 21ος μπορεί να είναι ο αιώνας του ψηφιακού

κοινωνικού κράτους – εφόσον υπάρξει το πολιτικό θάρρος να τον σχεδιάσουμε. Και αυτό δεν θα το διαμορφώσουν οι ψηφιακοί ολιγάρχες ούτε οι πλατφόρμες. Θα το διαμορφώσει – ή θα αποτύχει να το διαμορφώσει – η Πολιτική.